

УДК 930:330.82]:378.4.096(477.83-25)“1921/1939”

ЛЬВІВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ (1921–1939 рр.)

Павло ЮРЕЙКО

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра археології та спеціальних галузей історичної науки,
вул. Університетська 1, Львів, 79000, Україна

У статті проаналізовано створення і розвиток історичної наукової школи з суспільно-економічної історії, що діяла у Львові в міжвоєнний період. На основі архівних і опублікованих джерел досліджено заснування та діяльність семінару (з 1931 р. – Інституту) суспільно-економічної історії, який функціонував як окремий відділ на Філософському (з 1924 р. – Гуманітарному) факультеті Львівського університету. Особливо проаналізовано методологічну основу та наукові здобутки працівників Інституту та їх вплив на подальший розвиток наукових студій з історії польського та українського народів. Засновником цієї наукової школи був відомий польський історик Францішек Буяк (1875–1953). За короткий термін Ф. Буяк згуртував навколо себе чимало талановитих науковців: Яна Рутковського, Стефана Гошовського, Стефана Інґльота та інших, діяльність яких стала гордістю польської історичної науки упродовж декількох наступних десятиліть. При цьому Ф. Буяку вдавалося об'єднувати учнів та студентів у певні тематичні групи (зокрема, група з вивчення історії цін, група з вивчення економічної історії міст, група з вивчення демографії сіл), які б дозволили йому реалізувати далекоглядні плани системного вивчення суспільної та економічної історії Європи.

Ключові слова: історіографія, Львівський університет, Гуманітарний факультет, Францішек Буяк, реформа, наукова школа, “суспільна та економічна історія”.

У міжвоєнний період Львівський університет став одним із головних осередків із вивчення соціально-економічної історії. Головна заслуга в цьому належала знаному польському історичному Францішеку Буяку (1875–1953). Саме з його іменем пов'язують зародження і розвиток самостійного наукового напрямку в історичній науці – “суспільної та економічної історії”¹.

Мета даної статті полягає в тому, щоб на основі архівних джерел, праць працівників Інституту суспільно-економічної історії та літератури синтезувати генезу єдиної історичної наукової школи з суспільно-економічної історії у Львові в міжвоєнний період.

¹ Stanisław Hozzowski, “Kronika Seminarium historii społecznej i gospodarczej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za pierwszych dziesięć lat jego istnienia (1921–1931),” w *Studja z Historji Społecznej i Gospodarczej poświęcone Prof. Dr. Franciszkowi Bujakowi*, red. Franciszek Bujak, Jan Rutkowski. (Lwów: Wyd. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1931), 565; Stefan Ingłot, “Rozwój historii społecznej i gospodarczej,” *Kwartalnik Historyczny* 51, z. 1–2 (1937): 377–378.

На даний момент в українській історіографії відсутнє комплексне дослідження, яке б в повній мірі розкривало зародження і розвиток львівської наукової школи з вивчення суспільної та економічної історії. Дана розвідка є спробою заповнити цю прогалину. Вітчизняні та зарубіжні історики, соціологи та економісти неодноразово аналізували лише окремі аспекти життєвого шляху, наукової та педагогічної діяльності правників цього наукового осередку. Серед них варто відзначити: Станіслава Гошовського², Станіслава Арнольда³, Стефана Інглота⁴, Вітольда Кулю⁵, Яна Топольського⁶, Марціна Волянського⁷, Гелену Мадурович-Урбанську⁸, Анджея Фелікса Грабського⁹, Аніту-Крістіну Шелтон¹⁰, Пьотра Франашека¹¹, Романа Лаврецького¹², Анджея Янечко¹³, Здіслава Будзиньського¹⁴, Павла

² Hoszowski, “Kronika Seminarium historii społecznej i gospodarczej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za pierwszych dziesięć lat jego istnienia (1921–1931),” 565–595.

³ Stanisław Arnold, “Wspomnienie pośmiertne T.N.W.: Jan Rutkowski (1886–1949),” *Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* 52 (1949): 206–213.

⁴ Stefan Ingot, “Franciszek Bujak. Działalność naukowa i pedagogiczna,” *Spawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego* 8 (1955): 1–22.

⁵ Witold Kula, *Problemy i metody historii gospodarczej*. (Warsawa: Wyd. Naukowe PWN, 1963).

⁶ Jan Topolski, “Badania historyczno-gospodarcze w Polsce,” *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 25 (1963): 56–76.

⁷ Marcin Wolański, “Wkład Profesora Franciszka Bujaka do metodologii badań historycznych,” *Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*, sekcja A (1974): 141–143.

⁸ Helena Madurowicz-Urbanska, “Franciszek Bujak – o nowy kształt historii,” w *Bujak F. Wybór pism*, red. Helena Madurowicz-Urbanska. (Warszawa: PWN, 1976), t. 1, 37–170; *Ibid*, “Życiorys naukowy i bibliografia prac Franciszka Bujaka,” w *Bujak F. Wybór pism*, red. Helena Madurowicz-Urbanska. (Warszawa: PWN, 1976), t. 1, 12–36; *Ibid*, “Nauka a społeczeństwo. Z myśli społecznej Franciszka Bujaka,” w *Christianitas et kultura Europae. Księga jubileuszowa Profesora Jerzego Kłoczowskiego*, red. Henryk Gapski. (Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 1998), cz. 1, 771–778.

⁹ Andrzej Feliks Grabski, “Franciszek Bujak i historia gospodarcza (Uwagi o metodologicznych poglądach uczonego),” *Historyka* 9 (1979): 101–124.

¹⁰ Anna Kristina Shelton, *The democratic idea in Polish history and historiography: Franciszek Bujak (1875–1953)*. (Colorado: Columbia University Press, 1989).

¹¹ Piotr Franaszek, “Bujakowska koncepcja badania dziejów gospodarczych ziem polskich. Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych,” w *Celem nauki jest człowiek... : Studia z historii społecznej i gospodarczej ofiarowane Helenie Madurowicz-Urbańskiej*, red. Piotr Franaszek. (Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000), 37–46.

¹² Роман Лаврецький, “Діяльність Станіслава Гошовського у Львівському університеті,” *Львів: місто – суспільство – культура: Збірник наукових праць. Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск 3* (1999): 541–544; Його ж, “Історична освіта та наука у Львівському університеті в 1918–1939 роках,” (канд. дис., Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000).

¹³ Andrzej Janeczko, “Franciszek Bujak: Historyk w nurcie życia, ogłoszony jako posłowie do wznowionej świeżo rozprawy F. Bujaka,” w *Franciszek Bujak. Studia nad osadnictwem Małopolski*, red. Andrzej Janeczko. (Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2001), 207–233.

¹⁴ Zdzisław Budzyński, “Szkoła historii społeczno-gospodarczej Franciszka Bujaka na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie,” w *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku*, red. Jerzy Maternicki, Leonid Zaskilniak. (Rzeszów: Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2004), t. 2, 309–328; *Ibid*, “Franciszek Bujak (1875–1953),” w *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, red. J. Maternicki; przy współpracy Leonida Zaskilniaka. (Rzeszów: Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007), 421–440.

Юрейка¹⁵, та Лукаша Томаша Сроки¹⁶, які лише уривчасто висвітлюють певні аспекти, дотичні до даної проблематики.

На роботу в Львівський університет професор Ф. Буяк прибув після відставки з посади міністра сільського господарства Польщі. За пропозицією професора Станіслава Закшевського вчена рада університету запросила на посаду звичайного професора Філософського факультету Ф. Буяка – фахівця з історії польського господарства, професора Варшавського університету. Пропозиція про переїзд до Львова була прихильно сприйнята вченим¹⁷. 18 вересня 1920 р. було підписано номінаційний декрет і вже 1 жовтня 1920 р. Ф. Буяк мав приступити до професорських обов'язків у Львівському університеті¹⁸. Проте, у першому та другому триместрі 1920–1921 навчального року вчений не проводив лекцій з суспільної та економічної історії через те, що не зміг знайти житло у Львові¹⁹. Так само, зі значними організаційними та фінансовими труднощами проходила робота зі створення підпорядкованого професору Ф. Буяку семінару (з 1931 р. – Інституту) суспільної та економічної історії²⁰.

Професору Ф. Буяку належить роль організатора і реформатора в польській історичній науці. Йому вдалось використати науковий потенціал працівників інституту для організації наукових досліджень за певними тематичними напрямками. В Інституті під керівництвом професора щорічно працювало понад 30 студентів і докторантів²¹. У 1939 р. чисельність сягнула позначки 50 осіб (членів практичних занять – 9 осіб, членів семінару – 24, наукових працівників – 17)²². Організаційна складова Інституту порічно описана учнями Ф. Буяка – С. Гошовським та С. Інґльотом²³.

Чимало науковців, докторські дисертації яких були виконані під керівництвом Ф. Буяка, продовжували працювати в Інституті або підтримували тісний

¹⁵ Павло Юрейко, “Наукова та педагогічна діяльність Францішека Буяка: медієвістичний аспект,” *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: історія* 2 (2009): 321–328.

¹⁶ Łukasz Tomasz Sroka, “Historia społeczno-gospodarcza,” w *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*. red., wstęp i zakończenie Adam Redzik. (Kraków: Wyd. Wysoki Zamek, Instytut Pamięci Narodowej, 2015), 651–653.

¹⁷ Роман Лаврецький, “Реформування структури навчально-наукових підрозділів відділення ”Історія” філософського факультету Львівського університету в 1918–1921 рр.,” *Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка* 3 (2000): 114.

¹⁸ Особова справа професора Францішека Буяка, 1920–1939 рр., Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 26, оп. 5, спр. 185, арк. 20.

¹⁹ Протоколи засідань факультетської ради за 1920–1921 навч. р., 1920–1921 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 793, арк. 155.

²⁰ Там само, арк. 156.

²¹ Budzyński, “Franciszek Bujak (1875–1953),” 431.

²² Звіти деканату і кафедр Гуманітарного факультету за 1938–1939 навч. р., 1938–1939 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1616, арк. 53.

²³ Hoszowski, “Kronika Seminarium historii społecznej i gospodarczej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za pierwszych dziesięć lat jego istnienia (1921–1931),” 565–595; Ingot, “Franciszek Bujak. Działalność naukowa i pedagogiczna,” 1–22.

контакт зі своїм учителем, надсилаючи йому для редагування та публікації нові наукові розвідки²⁴. Знавець середньовічної історії Казимир Тименецький назвав Ф. Буяка найблискучішою індивідуальністю в колективі працівників Інституту суспільної та економічної історії²⁵.

Професор Ф. Буяк, поряд із декількома іншими знаними істориками Львівського університету, зробив значний внесок у реорганізацію історичних кафедр, навчального процесу та наукових студій. Зокрема, він гостро критикував стару модель університету, в якому організація навчального процесу і наукові студії нерозривно пов'язані. Практично на всіх загальних з'їздах польських істориків більшість виступів ученого була присвячена саме проблемам розвитку науки і, передусім, змінам в організації наукових досліджень²⁶. Аналізуючи передові тогочасні європейські тенденції, зокрема німецькі, Ф. Буяк дійшов до висновку, що університети та наукові товариства у такому вигляді як вони були в міжвоєнній Польщі, застарілі форми розвитку науки, а новітня і прогресивніша форма – науково-дослідні інститути, створені на основі поглибленої спеціалізації. Учений стверджував, що період індивідуальних зацікавлень відходить в небуття. Діяльність групи дослідників, що працюють у певному напрямі, є об'єктивнішою і ефективнішою формою наукових досліджень. Вчений вважав, що не кожен добрий науковець може бути талановитим педагогом і навпаки, а тому пропонував створювати при університетах науково-дослідні заклади за певними пріоритетними напрямками. Їх працівники мали бути частково чи у повному обсязі звільнені від педагогічних обов'язків²⁷. Дана ідея була реалізована в 1931 р. на прикладі Інституту суспільної та економічної історії.

Під час “львівського” періоду науково-педагогічної кар'єри Ф. Буяк майже не публікував великих монографічних досліджень (за винятком перевидань і участі в колективних працях), зосередив увагу на викладацькій діяльності та підготовці учнів. Під його безпосереднім керівництвом було створено наукову школу, відому на теренах усієї Польської держави й далеко за її межами. У Львівський університет приїжджали студенти та вчені із-за кордону, тут відбувались спеціальні зустрічі, семінари. Вихованці школи Ф. Буяка частіше, ніж учні інших професорів, проводили дослідження за кордоном²⁸.

За короткий термін Ф. Буякові вдалось згуртувати навколо себе чимало талановитих науковців: Яна Рутковського, Стефана Гошовського, Стефана Ін-

²⁴ Inglot, “Franciszek Bujak. Działalność naukowa i pedagogiczna,” 11.

²⁵ Kazimierz Tymieniecki, “Okres średniowieczny,” *Kwartalnik Historyczny* 51 (1937): 282.

²⁶ “Kronika V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie,” *Kwartalnik Historyczny* 44, t. 2 (1930): 320; “Kronika VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17–20 września 1935 roku,” *Kwartalnik Historyczny* 49 (1935): 755.

²⁷ Franciszek Bujak, *Wybór pism. Tom 1: Nauka, społeczeństwo, historia*. (Warszawa: PWN, 1976), 28–29.

²⁸ Marian Tyrowicz, *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa (1918–1939)*. (Wrocław: Wyd. Ossolineum, 1991), 129.

льота, Кароля Малечинського, Романа Зубика, Івана Шевчука, Зигмунда Войцеховського, Еразма Костоловського, Станіслава Пазиру, Романа Гродецького та інших, діяльність яких стала гордістю польської історичної науки упродовж декількох наступних десятиліть. При цьому Ф. Буяку вдавалося об'єднувати учнів і студентів у певні тематичні групи (зокрема, група з вивчення історії цін, група з вивчення економічної історії міст, група з вивчення демографії сіл), які б дозволили йому реалізувати далекоглядні плани системного вивчення суспільної та економічної історії держави²⁹.

У міжвоєнний період лекційні курси і спецкурси, які викладав професор Ф. Буяк були практично повністю присвячені суспільно-економічним відносинам Польщі ІХ–ХХ ст. Серед них: “Історія колонізації на польських землях”³⁰, “Економічна історія Польщі в нарисі”³¹, “Історичний нарис слов’янської колонізації”³², “Загальна економічна історія”³³, “Історична географія Польщі”³⁴, “Історія колонізації в Польщі та інших слов’янських країнах”³⁵, “Суспільна та економічна історія народів, що перебувають на нижчому рівні культури”³⁶, “Економічна та суспільна історія Польщі в середні віки”³⁷, “Економічні погляди в Польщі в XVI ст.”, “Економічні відносини слов’ян до початку XI ст.”³⁸, “Економічне життя Польщі в XVI ст.”, “Вплив економічних чинників на політичне життя Польщі”³⁹, “Соціологія села”⁴⁰, “Джерела до історії заселення

²⁹ Bujak, *Wybór pism. Tom I: Nauka, społeczeństwo, historia*, 175.

³⁰ Особова справа професора Францішека Буяка, 1920–1939 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 185, арк. 27.

³¹ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1923–1924*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1923), 34.

³² *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1924–1925*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1924), 37.

³³ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1925–1926*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1925), 39.

³⁴ Протоколи засідань ради професорів за 1925–1926 навч. р., 1925–1926 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1046, арк. 13; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1926–1927*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1926), 40; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1927–1928*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1927), 29.

³⁵ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1927–1928*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1927), 29.

³⁶ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1928–1929*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1928), 27.

³⁷ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1929–1930*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1929), 28.

³⁸ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1930–1931*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1930), 30.

³⁹ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1931–1932. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930–1931 i 1931–1932*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1931), 44.

⁴⁰ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów oraz skład Uniwersytetu w roku akademicki 1932–1933*. (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1932), 44.

Польщі⁴¹, “Часи Казимира Великого”, “Загальна економічна історія XIX ст.”⁴², “Суспільна та економічна історія середньовічної Польщі”⁴³, “Загальна економічна історія”⁴⁴, “Суспільне та економічне життя Польщі в XX ст.”⁴⁵ З середини 1930-х років прослідковується зменшення участі Ф. Буяка у педагогічній діяльності інституту. Частину своїх обов’язків учений передав учням⁴⁶.

Ф. Буяк був вихованцем історичної школи Ягеллонського університету, тому у своїх працях використовував методіку саме краківських істориків. Йому були притаманні гуманізм, прагматизм, раціоналізм і антропоцентризм. Учений відрізнявся глибокою ерудицією, знання багатьох європейських мов, здоровим критицизмом, підвищеною працездатністю і непересічними організаторськими здібностями. Водночас Ф. Буяк не користувався славою ораторства, на лекціях говорив тихо, запинався на півслові, часто робив великі паузи та повторював фрази⁴⁷. Проте у спілкуванні з студентами та науковцями учений завжди притримувався товариських засад, умів заохотити молодих дослідників, часто матеріально підтримував за рахунок власних коштів. У середовищі Інституту панувала атмосфера добропорядних товариських відносин. Можливо, саме вона була приводом створення в червні 1929 р. у стінах Інституту історичного гуртка з вивчення соціальних та економічних відносин⁴⁸.

Широкі історично-економічні знання Ф. Буяка, поєднані з прекрасним баченням реалій міжвоєнної Польщі, сприяли тому, що його думки та ідеї користувались авторитетом у наукових та урядових колах. Учений був відомий і як історик, і як публіцист та громадський діяч. Проте, передусім, він був популяризатором досягнень науки у сфері економічної історії та неординарним менеджером. Ф. Буяк заснував і редагував наукові журнали та збірники: “Дослідження з суспільної і економічної історії” (заснований у 1925 р.), “Щорічники суспільної і економічної роботи” (1931), “Щорічники історії і культури села” (1936), публікував кращі наукові праці учнів та співробітників школи економічної історії⁴⁹.

Підхід Ф. Буяка до вивчення минулого свого народу виявився оригінальним, таким, що відходить від традиційних методів досліджень. Учений запро-

⁴¹ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1934–1935.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1934), 42.

⁴² *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1935–1936.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1935), 45.

⁴³ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1936–1937.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1936), 47.

⁴⁴ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1937–1938.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1937), 48.

⁴⁵ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1938–1939.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1938), 49.

⁴⁶ Звіти деканату і кафедр Гуманітарного факультету за 1938–1939 навч. р., 1938–1939 рр., ДАЛЮ, ф. 26, оп. 7, спр. 1616, арк. 53–56.

⁴⁷ Tyrowicz, *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa (1918–1939)*, 106.

⁴⁸ Inglot, “Franciszek Bujak. Działalność naukowa i pedagogiczna,” 10–11.

⁴⁹ Юрейко, “Наукова та педагогічна діяльність Францішека Буяка: медієвістичний аспект,” 324.

понував вивчати історію суспільства на основі господарських (економічних) джерел. Саме вони, на думку Ф. Буяка, є найбільш ліберально-демократичними і об'єктивними. Він відійшов від класичного дослідження в архівах і перейшов до соціологічних методів з виїздом на досліджувану територію. Велику увагу приділяв демографії та статистиці.

Щоб зрозуміти методологічну концепцію досліджень Ф. Буяка та його учнів у висвітленні історичного процесу, потрібно заглибитись в інтелектуальний перелом, який відбувся у польській історичній методології та світобаченні тогочасних істориків. Криза позитивістської методології та сумніви зароджені неокантіанцями в історіографії призвели до поділу європейських істориків на дві групи: “соціологізуючих” дослідників, або тих, хто прагнув зберегти науковий характер своєї дисципліни та “історіозуючих”, які наближали історіографію до літератури та мистецтва, в яких провідну роль відігравала суб'єктивна уява та культурні орієнтації автора. Такий поділ був характерний і для тогочасних польських істориків. Прихильником “соціологізуючого” методу досліджень був Ф. Буяк, що яскраво проявилось в його працях, присвячених малопольським поселенням⁵⁰. Дані методи вченого не були сприйняті в тогочасному науковому середовищі. Багато відомих істориків закидали Ф. Буяку, що його дослідження мають більше спільного з економікою, ніж з історією. Лише в міжвоєнний період соціальна і економічна історія отримала світове визнання як окрема дисципліна⁵¹.

У науковій спадщині Ф. Буяка висвітлюються практично всі економічні та господарські аспекти життя минулого польського та українського народу. З допомогою Ф. Буяка вдалося накреслити і дослідити головні напрями суспільної та економічної історії Польщі: історія колонізації, міст, сільського господарства, сільськогосподарського ладу, економічних криз, еволюція цін, мір і ваг та ін.⁵² Його учні ще більше поглибили ці студії у післявоєнний період, створивши власні наукові школи. Наприклад, найвідоміша серед них краківська наукова економічна школа, яку заснував С. Гошовський у Вищій економічній школі при Університеті Миколая Коперника (на сьогоднішній день один із кращих вищих навчальних вузів Польщі – Краківський економічний університет), де очолював кафедру економічної історії⁵³.

Ф. Буяк, ще на зорі своєї кар'єри, займався студіями з історичної географії, зокрема досліджував середньовічні морські та сухопутні карти⁵⁴. Вибір даного

⁵⁰ Оксана Руда, “Дослідження історії України в польській історіографії кінця XIX – початку XX століття,” (канд. дис., Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005), 35–36.

⁵¹ Budzyński, “Franciszek Bujak (1875–1953),” 426–428.

⁵² Юрейко, “Наукова та педагогічна діяльність Францішека Буяка: медієвістичний аспект,” 323.

⁵³ Jerzy Maternicki, *Wielokształtność historii. Rozważania o kulturze historycznej i badaniach historiograficznych*. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990), 205.

⁵⁴ Franciszek Bujak, “Początki kartografii w Polsce,” *Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne* 4 (1900): 180–186; Ibid, “O średniowiecznych kartach żeglarskich,” *Sprawozdanie Akademii*

напряму роботи вчений пояснював практично повною відсутністю нових розробок із цієї тематики⁵⁵. На жаль, розчарування Ф. Буяка після критики Академією знань його наукових робіт з історичної географії не сприяли розвитку цих студій, значно більше уваги вчений почав приділяти економічній історії Польщі.

У 1905 р. вийшла друком одна з найвідоміших праць Ф. Буяка “Дослідження колонізації Малопольщі” (науковий керівник – професор М. Карлінський). Ця монографія була високо оцінена фахівцями і стала дисертаційною роботою вченого⁵⁶. Характеризуючи її, С. Інґлот зазначає: “робота є досконалою та вичерпною ... ніхто не порушував стільки проблем і не досліджував так господарство ... (вона) робить виразнішими наші уявлення про середньовіччя”⁵⁷.

Головну увагу у вище згаданій монографії Ф. Буяк присвятив колонізації польських територій у X–XIV ст., дослідив автентичні місцеві назви. Вчений відзначав, що в становленні польського господарства значну роль відіграло німецьке колонізаційне право, яке було вдало інтерпретоване і доповнило тогочасне місцеве законодавство.

Щоб зрозуміти історію суспільного життя свого народу в період становлення польської державності вчений заглибився в додержавний період, розглянув суспільне становище племен, які проживали на території етнічної Польщі. З відомих причин тогочасні польські історики розуміли етнічну територію Польщі в значно ширшому контексті, включали сюди і етнічні землі сусідів, зокрема українські етнічні території⁵⁸. Поміркованим прихильником цього світобачення був і Ф. Буяк. Тогочасний устрій “польських племен” він трактував як родоплемінний, еволюція якого призвела до утворення Давньопольської держави. З утворенням державності поступово видозмінилося і суспільство. Суспільні відносини XI–XIV ст. Ф. Буяк трактував як феодальні. До цього, за твердженням ученого, призвів розвиток суспільства, в якому виділилась спочатку родоплемінна знать, з числа якої вийшли перші правителі Давньопольської держави. Дані суспільні зміни, як відзначав Ф. Буяк, були досягненням його народу, а їх еволюція, поряд з іншими чинниками, призвела в подальшому до утворення Речі Посполитої⁵⁹. Аналізуючи суспільне та економічне життя Давньопольської

Umiejętności 7 (1902): 3–52; Ibid, “O średniowiecznych mapach żeglarskich,” *Sprawozdanie Akademii Umiejętności* 8 (1903): 190–264.

⁵⁵ Franciszek Bujak, “W sprawie kartografii historycznej,” *Sprawozdanie Akademii Umirjętności* II (1906): 75.

⁵⁶ Протоколи засідань ради Гуманітарного факультету за 1924–1925 навч. р., 1924–1925 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 954, арк. 135.

⁵⁷ Ingłot, “Franciszek Bujak. Działalność naukowa i pedagogiczna,” 6–7.

⁵⁸ Stanisław Zakrzewski, *Polacy i rusini na Ziemi Czerwieńskiej w przeszłości*. (Lwów: Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1919), 47; Teofil Emil Modelski, *Sprawa pogranicza polsko-ruskiego w badaniach ruskich*. ([B. m.], [B. r.]. Osobna odbitka z Pamiętnik IV Powszeźnego Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925 Poznań: Nakł. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1925), 12.

⁵⁹ Franciszek Bujak, *Ustrój Polski w XI wieku*. (Kraków: Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1945. Odbitka ze Sprawozdań PAU), 18–26; Franciszek Bujak, *Państwo i naród polski w XI*

держави, Ф. Буяк наголошував на її надбаннях і недоліках. Зокрема, він зазначав, що впродовж XI–XIII ст. польське господарство та торгівля сягнули європейського рівня, і в цьому вбачав велику заслугу свого народу⁶⁰.

Професор Ф. Буяк критикував погляди польських професорів Тадеуша Войцеховського і Кароля Потканського за подекуди невірне трактування термінів і назв минулого та за хронологічні помилки. При цьому автор відзначив велику заслугу К. Потканського в закладенні нових методологічних основ у дослідження суспільства і господарства Польщі, які надалі вже активно використовував і розвивав сам. Учений був незгідний із станом тогочасних історичних наукових досліджень з даної проблематики, відзначав науковий застій. Критикував погляди польських істориків Станіслава Смольки, Кароля Шайнохи, Міхала Бобжинського, Яна Рехмана, відзначав односторонність і архаїчність, з якою вони підходили до вивчення суспільства та економіки, підкреслював численні штампи в їхніх дослідженнях. Ф. Буяк запропонував вивчати історію колективно, оскільки одна людина має суб'єктивніші погляди на певну проблему, ніж колектив, і не може ретельно опрацювати великі об'єми матеріалу⁶¹.

У 1908 і 1910 рр. у Львові на основі новаторських методів виходить два томи одної з найвидатніших праць Ф. Буяка “Галичина – Т. 1: Край, Населення. Суспільство. Землеробство; – Т. 2: Лісництво. Гірництво. Промисловість”⁶². Автор ґрунтовно висвітлює і проаналізував стан суспільства та господарства Галичини починаючи з X ст. до першої половини XIX ст. Саме ця монографія принесла вченому наукове визнання. Пройшло століття з часу її появи, але навіть сьогодні важко собі уявити економіста чи історика, який би займався дослідженнями з цієї тематики й не був знайомий з доробком професора Ф. Буяка.

Як і переважна більшість тогочасних польських політиків, економістів та істориків, Ф. Буяк термін “Галичина” називав штучним, вигаданим австрійською владою, щоб відірвати цю територію від Польщі⁶³. Автор намагався довести, що насправді дана територія є невід'ємною частиною Польської держави і поділу не підлягає. Показовим є те, що в монографії Ф. Буяк чітко розділяв територію Галичини на дві частини – Східну і Західну, підсвідомо вже поділивши її⁶⁴. Крім того, він часто здійснював порівняльний аналіз розвитку цих двох частин, відзначав економічні переваги тієї чи іншої території.

wieku. (Warszawa: Wyd. zakładu narodowego im. Ossolińskich, 1949. Odbitka ze Studiów z Dziejów Kultury Polskiej), 12–14.

⁶⁰ Ingot, “Franciszek Bujak. Działalność naukowa i pedagogiczna,” 17.

⁶¹ Budzyński, “Franciszek Bujak (1875–1953),” 430.

⁶² Franciszek Bujak, *Galicja. T. I: Kraj, Ludność, Społeczeństwo, Rolnictwo*. (Lwów: Wyd. Związku Naukowo-Literackiego we Lwowie, 1908); *Ibid, Galicja. T. II: Leśnictwo, Górnictwo i Przemysł*. (Lwów: Księgarnia H. Altenberga, 1910).

⁶³ Franciszek Bujak, *Historia osadnictwa ziem polskich w krótkim zarysie*. (Warszawa: Wyd. Głównego Urzędu Ziemińskiego, 1920), 15.

⁶⁴ *Ibid*, 16, 18.

Загалом згадана праця надзвичайно ґрунтовна. Велику увагу автор приділив демографії та статистиці населення Галичини. Зокрема, він опрацював і подав статистичні показники розселення поляків, русинів та євреїв в Галичині, частково висвітлив міжнаціональні взаємини. Підкреслював, що культура русинів є невід’ємним елементом культури Галичини. Автор детально дослідив соціум Галичини і виділив декілька основних груп, які на думку вченого і творили суспільно-політичну історію краю. До них він відніс політичну еліту (королів, князів, шляхту); духовенство (єпископів, дияконів, священників, монахів); міщанство (торговців, ремісників, робітників) та селянство (вільних і залежних). Творчим чинником, який забезпечував і забезпечуватиме розвиток Польської держави Ф. Буяк називав інтелігенцію. Під нею він розумів, перш за все, освітян, яких вважав невід’ємною умовою прогресу держави⁶⁵.

У вивченні середньовічного господарства Польщі Ф. Буяк виділив декілька основних дослідницьких напрямів: землеробство, лісництво, гірничодобувна промисловість, промисли та торгівля. Надалі ці вектори активно досліджували його учні.

Середньовічне господарство Польщі асоціювалося в Ф. Буяка, передусім, із землеробством. Йому вчений присвятив більшість своїх досліджень. Професор Ф. Буяк неодноразово наголошував, що основне багатство польського народу – це земля, яка має чудові родючі властивості та великі запаси корисних копалин. Учений дослідив аграрний устрій земель, зокрема їх поділ за господарським призначенням та формами власності. Був одним із першопрохідців, який, на основі економічних джерел, проаналізував історію діяльності найбільших господарств, які займались переробкою сільськогосподарської продукції, дослідив ціни, міри, ваги, транспортні витрати, подав статистичні дані про робітників, які працювали в даній галузі.

Професор Ф. Буяк вважав, що великим досягнення поляків у землеробстві було винайдення колісного плуга з одностороннім лемешем, який значно збільшив масиви орних земель, а відповідно і кількість виробленої продукції⁶⁶. Він критикував погляди німецьких економістів, які приписували вищезгаданий винахід своєму народу. Історична правда у цьому питанні, насправді, є десь посередині, так як цей винахід було локалізовано в декількох країнах майже одночасно.

Іншим аспектом економічних студій вченого було вивчення лісництва і гірництва. Ф. Буяк дослідив діяльність сотень лісових господарств Галичини залежно від форми власності (від земель королівщини та магнатерій до спадкової власності дрібної шляхти), проаналізував правове поле у цій га-

⁶⁵ Bujak, *Galicja. T. I: Kraj, Ludność, Społeczeństwo, Rolnictwo*, 178; Ibid, “O naturze państwa Piastowskiego,” *Sprawozdanie Akademii Umiejętności* 10 (1905): 5–6; Ibid, “Z jednej gliny jesteśmy,” *Wieś i Państwo* 1, nr. 4 (1938): 258–269; Ibid, *O naprawie ustroju rolnego w Polsce*. (Warszawa–Lublin–Lodź–Kraków: Ossolineum, 1918), 148.

⁶⁶ Ibid, *Studia nad osadnictwem Małopolski*. (Kraków: Wyd. Akademii Umiejętności, 1905), 47.

лузі, відзначав недосконалість законодавства, критично висвітлив діяльність контролюючих органів і податкову систему, які здійснювали нагляд за використанням лісових масивів краю. Дослідження використання корисних копалин тісно переплітаються у вченого із торгівлею ними. Вчений проаналізував організаційну структуру видобувних підприємств та опрацював численні нормативні документи, які надавали право розробки родовищ. Зокрема, запаси солі у с. Величці та с. Бохні вчений називав багатством краю, вважав, що промисловий видобуток солі в цих краях вніс вагомий внесок в економіку Польщі. Численні дослідження Ф. Буяк присвятив також видобутку інших корисних копалин, зокрема, залізних, мідних, срібних та золотих руд, а також видобутку нафти, висвітлив процес їх переробки та торгівлю ними⁶⁷.

Ще одним аспектом студій Ф. Буяка та його учнів були дослідження середньовічної торгівлі в Польщі та сусідніх країнах. Русійною силою господарства будь якої країни вчений вважав саме торгівлю. При цьому він підкреслював важливість географічного положення своєї батьківщини. З цього приводу вчений неодноразово наголошував, що вже саме географічне розташування Польщі давало їй широкі торговельні можливості. Адже саме Польща знаходиться на межі “двох світів” – Західного і Східного. Ф. Буяк дослідив основні торговельні шляхи, які пролягали через його батьківщину, висвітлив торговельні відносини Польщі із сусідніми країнами⁶⁸.

Тісно з торгівлею переплелися дослідження Ф. Буяка над розвитком цін, мір і ваг та історією стихійних лих у середньовічній Польщі. Для детального дослідження таких проблем учений об’єднував своїх учнів у тематичні групи. Так, уперше у Львівському університеті під керівництвом Ф. Буяка розпочалися дослідження абсолютно невідомих до того аспектів життя Східної Європи. Зокрема, один із кращих учнів Ф. Буяка Станіслав Гошовський значну частину життя присвятив дослідженню цін, ціноутворення, товарного і грошового обігу на теренах Східної Європи. Спільно з С. Гошовським учений дослідив розвиток цін у Львові, Кракові, Варшаві та інших містах. Вони вивчав причини ціноутворення на ті чи інші товари, коливання цін в різних містах, намагалися зрозуміти, детально дослідити та дати оцінку цим процесам. Ф. Буяк також аналізував вплив цін на життя міщан і селян, досліджував фінансові та економічні кризи, відзначав зловживання, до яких вдавались

⁶⁷ Bujak, *Galicia. T. II: Leśnictwo, Górnictwo i Przemysł*, 245–371.

⁶⁸ Franciszek Bujak, *Kalimach i znajomość państwa tureckiego w Polsce około początku XVI w.* (Kraków: Wyd. Akademii Umiejętności), 2–7; 10–19; Ibid, “*Życie gospodarcze Polski za czasów Kazimierza Wielkiego (Odczyt Prof. UJK D-ra Franciszka Bujaka, wygłoszony dnia 9.XI.1934 na posiedzeniu Sekcji Dydaktycznej Oddziału Lwowskiego P.T.H. i grupy metodycznej lwowskich nauczycieli historii)*,” *Wiadomości Historyczno-Dydaktyczne* 2 (1935): 166–167.

впливові люди міста для власного збагачення, зазначав надзвичайно високу активність євреїв у цій сфері⁶⁹.

Наукові інтереси Ф. Буяка не обмежувались лише наведеними декількома основними напрямками. Він частково вивчав міждержавні та міжміські політичні, економічні та суспільні відносини, намагався висвітлити тогочасні демографічні реалії та етнологічні аспекти, займався дослідженням мовознавства, релігійних поглядів тощо⁷⁰. Надалі, у цьому напрямку, працювали його учні, значно поглибивши студії, які започаткував їхній учитель.

Співробітником і продовжувачем досліджень Ф. Буяка був працівник Інституту суспільної та економічної історії Ян Рутковський (1886–1949). Левова частина його наукової роботи проходила поза межами Львівського університету. Окрім спільного редагування з професором Ф. Буяком наукового видання “Щорічники суспільної і економічної роботи” (станом на кінець 1939 р. опубліковано 35 томів)⁷¹ Я. Рутковський чимало уваги присвячував організації історичних досліджень у Польщі, зокрема в 1919 р. запропонував проект створення Історично-Статистичного Бюро⁷².

Перші роки Я. Рутковського у Львівському університеті відзначилися активною науковою роботою вченого. Уже в 1921 р. він опублікував наукову розвідку “Купівля сільських старост в Польщі у XVI ст.”⁷³. У ній автор, на мікрорівні, зумів показати еволюцію аграрних відносин Польського королівства упродовж трьох століть його існування (XIV–XVI ст.) аж до об’єднання останнього із Великим князівством Литовським. Зокрема, Я. Рутковський окреслив позитивні і негативні сторони фільварко-панщинної системи, а та-

⁶⁹ Franciszek Bujak, “Przedmowa [do] Horszowski S. Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku,” *Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 8 (1928): 2–4; Ibid, “Przedmowa [do] Ungeheuer M. Stosunki kredytowe w ziemi przemyskiej w połowie XV wieku,” *Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 9 (1929): 2–3; Ibid, “Przedmowa [do] Edward Tomaszewski. Ceny w Krakowie w latach 1601–1795,” *Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 15 (1934): 2–3; Ibid, “Przedmowa [do] Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce,” w *Ptaśnik J. Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce*, contributor i red. Franciszek Bujak. (Kraków: Nakł. Polskiej Akademii Umiejętności, 1934), 3–7; Ibid, “Przedmowa [do] Pelc J. Ceny w Krakowie w latach 1369–1600,” *Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 16 (1935): 2–4; Ibid, “Przedmowa [do] Adamczyk W. Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku,” *Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 19 (1938): 2–8; Ibid, “Oplacalność rolnictwa w pracy rolniczej,” *Więś i Państwo* 3, nr. 1–6 (1939): 307–309.

⁷⁰ Ibid, “Najstarszy opis Ziemi świętej polskiego pochodzenia,” *Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne* 4, nr. 3 (1900): 245–254; Ibid, *Dwa bóstwa prusko-litewskie “Kurche” i “Okkopirnis”*. (Lwów: Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1923. Odbitka z Kwartalnika Etnograficznego “LUD”).

⁷¹ Звіти деканату і кафедр Гуманітарного факультету за 1938–1939 навч. р., 1938–1939 рр., ДАЛЮ, ф. 26, оп. 7, спр. 1616, арк. 59.

⁷² Jan Rutkowski, “O potrzebach naukowych w zakresie gospodarczych dziejów Polski,” *Nauka Polska* 2 (1919): 278.

⁷³ Ibid, *Skup solectw w Polsce w XVI wieku*. (Poznań: Nakł. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1921).

кож відзначав необхідність реформування даної ланки господарства Польщі за зразком Західної Європи⁷⁴.

До наукової спадщини Я. Рутковського належить також праця “Нарис господарської історії Польщі до її поділів”⁷⁵. Дана робота, синтетична за своїм характером, являє собою не тільки підсумок досягнень історичної науки та власних поглядів на цю проблематику Я. Рутковського, але й містить чимало нового джерельного матеріалу, який подекуди подається мовою оригіналу⁷⁶. Грунтовну оцінку цієї праці подав відомий польський історик другої половини ХХ ст. Вітольд Куля, назвавши її “багатою, систематичною, обережною в оцінках, фактологічно витриманою та методологічно вишуканою... повною нових цікавих гіпотез та концепцій”⁷⁷.

На ІV з’їзді польських істориків 1925 р. у Познані Я. Рутковський виголосив реферат на тему “Проблеми синтезу в економічній історії”. У цій доповіді автор подав підсумок своєї праці з історії економіки та поділу прибутків Польщі в часи короля Сигизмунда ІІ Августа. Реферат Я. Рутковського отримав численні схвальні відгуки і згодом був опублікований⁷⁸.

У 30-х роках ХХ ст. Я. Рутковський активно не займався науковою роботою. Більше уваги присвячував організаційним питанням новоутвореного Інституту. Готував до друку друге видання з економічної історії Польщі (слово “нарис” зникло з назви), змістивши в цій праці чимало нового джерельного матеріалу і досягнень тогочасної історичної та економічної науки. При цьому вчений практично не змінив концептуальних, методологічних і синтетичних основ попереднього видання. Дана робота була опублікована вже після смерті автора (помер Я. Рутковський 22 травня 1949 р. на 64 році життя) в 1953 р. у Варшаві⁷⁹.

Відомим дослідником суспільної та економічної історії Польщі був учень Ф. Буяка Станіслав Гошовський (1904–1987). У наукових студіях він був продовжувачем традицій львівської економічної школи з притаманною їй взірцево розробленою методикою вивчення і аналізу джерел⁸⁰. У міжвоєнний період лекційні курси та спецкурси, які викладав С. Гошовський у Львівському університеті були присвячені основам економічних доктрин середньовічної та ранньомодерної Європи. Серед них: “Вступ до економічної історії” (до

⁷⁴ Ibid, 1–3, 5.

⁷⁵ Ibid, *Zarys gospodarczych dziejów Polski w czasach przedrozbiorowych*. (Poznań: Wyd. zasilem Ministerstwa Wyznań, Religii i Oświaty, 1923).

⁷⁶ Ibid, 12–64.

⁷⁷ Witold Kula, “Wstęp,” w Jan Rutkowski, *Historia gospodarstw Polski (do 1864 r.)*, contr. i red. Witold Kula. (Warszawa: “Książka i Wiedza”, 1953), 11.

⁷⁸ Jan Rutkowski, “Zagadnienie syntezy w historii gospodarczej,” w *Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925*, pod zarządem Wierzbickiego. (Poznań: Nakł. Poznańskiego towarzystwa przyjaciół nauk, 1925), t. 1, 71–116.

⁷⁹ Ibid, *Historia gospodarstw Polski (do 1864 r.)*, contr. i red. Witold Kula. (Warszawa: “Książka i Wiedza”, 1953).

⁸⁰ Лаврецький, “Діяльність Станіслава Гошовського у Львівському університеті,” 544.

1937 р. С. Гошовський читав цей курс спільно з Ф. Буяком)⁸¹, “Економічна історія Європи XVI–XVIII ст.”⁸², “Основи економіки, статистики та історії доктрин економічних”⁸³.

Наукову кар’єру майбутній учений розпочав докторською дисертацією “Ціни у Львові в XVI і XVII ст.”⁸⁴. Систематизувавши зібрані в архівах Львова матеріали (розрахункові книги міської та королівської кас Львова, каси регента, рахунки шпиталів Св. Духа та Св. Станіслава, каси райців та лави, римокатолицької капітули), С. Гошовський зумів створити цілісну картину динаміки цін Львова на тлі економічного життя Речі Посполитої та інших європейських країн⁸⁵. У такому ж руслі учений написав, але не видав працю “Ціни у Кракові в XV–XVI ст.”⁸⁶

Хронологічним продовженням цієї праці стала габілітаційна робота “Ціни у Львові в 1701–1914 рр.”⁸⁷. На даний час ця робота залишається чи не єдиною комплексною науковою розвідкою цієї проблематики. Значну цінність, поряд із висновками автора, мають у цій праці статистичні таблиці.

Серед інших робіт С. Гошовського, що доповнили його попередні розвідки з економічної історії, заслуговують на увагу: “Історичні дослідження цін”⁸⁸ і “Джерела з економічної історії Львова”⁸⁹, “Питання економічних коливань XV–XVIII ст.”⁹⁰. Перша праця містить методичні поради щодо вивчення історії цін, друга – практично повний огляд (з численними коментарями автора) відомих на той час джерел, необхідних для дослідження економічного життя Львова у минулому, третя – вплив на економіку Речі Посполитої кон’юнктури внутрішнього ринку, формування на ньому споживчого попиту. Вчений був також автором низки статей, повідомлень та рецензій у таких періодичних ви-

⁸¹ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1930–1931.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1930), 30; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1934–1935.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1934), 42; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1935–1936.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1935), 45; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1936–1937.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1936), 50.

⁸² *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1937–1938,* 51.

⁸³ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1938–1939,* 52.

⁸⁴ Stanisław Hozzowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII.* (Lwów: Towarzystwo Naukowe we Lwowie, 1929).

⁸⁵ Ігор Лильо, “Проблеми економічного та фінансового життя Львова XVII–XVIII ст. у дослідженнях Львівської школи економічної історії першої половини XX ст.,” *Вісник Львівського університету. Серія історична* 32, (1997): 203.

⁸⁶ Ціни в Кракові в XV–XVI ст. Матеріали, рукописи, 1920–1939 рр., Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника (далі – ЛННБ ім. В. Стефаника), відділ рукописів, ф. 132, У–229, арк. 341–556.

⁸⁷ Stanisław Hozzowski, *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914.* (Lwów: Kasa im. J. Mianowskiego, 1934).

⁸⁸ Ibid, “Historyczne badania cen,” *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 1, (1931): 53–77.

⁸⁹ Ibid, *Źródła do dziejów gospodarczych Lwowa.* (Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1931).

⁹⁰ Ibid, “Zagadnienie fluktuacji gospodarczych w okresie XV–XVIII wieku,” *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 7, (1931): 1–27.

даннях, як “Квартальник Історичний”, “Історично-дидактичні новини”, “Янтар”, “Країни Балтики”⁹¹.

Знаним дослідником господарства Польщі був учень Ф. Буяка, габілітований доцент (у 1926 р. захистив докторську з філософії), з 1939 р. титулярний професор кафедри суспільної та економічної історії Стефан Інґльот (1902–1994)⁹².

Лекційні курси і спецкурси, які читав С. Інґльот у Львівському університеті, були присвячені переважно економіці польських міст та сіл в середньовіччі. Серед них: “Економічна історія середньовіччя”, “Село та місто XI–XV ст.”⁹³ “Суспільний та економічний розвиток Польщі в XVI ст.”⁹⁴, “Натуральне та товарне господарство в середньовіччі”⁹⁵, “Нарис історії польських сіл”⁹⁶.

Історичні студії С. Інґльота охоплюють період пізнього середньовіччя і ранньомодерної епохи. Найважливішою працею вченого з цього циклу є його наукова розвідка “Суспільна і економічна історія середньовіччя”⁹⁷. Ця монографія стала синтезом і ґрунтовним підсумком його наукової роботи упродовж десяти років роботи в Львівському університеті. У ній учений висвітлив еволюцію суспільних і економічних процесів у Польському королівстві та Речі Посполитій, відзначив позитивні та негативні моменти, які спіткали польське суспільство із створенням багатонаціональної імперії, а також проаналізував зміни у господарській сфері. Окрім цього, С. Інґльот займався дослідженням історії сіл, демографічних процесів і розвитком землеробства Вроцлавського єпископства в XVI ст. Результатом його наполегливої роботи у даному напрямку є праця “Суспільно-господарські взаємини. Населення в маєтках Вроцлавського єпископства у XVI ст.”⁹⁸.

Під керівництвом Ф. Буяка в стінах інституту суспільної та економічної історії розпочинали наукову кар’єру чимало молодих дослідників, асистентів професора, які згодом здійснили внесок у розвиток історичної та економічної науки. Серед них Ядвіґа-Марія Турська (роки роботи в Інституті суспільної та економічної історії на посаді асистента професора – 1922–1925)⁹⁹, Ян Ва-

⁹¹ Особова справа Станіслава Аполінарівича Гошовського, Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ), 6 жовтня 1938 – 25 грудня 1939 рр., ф. 119, оп. 1, спр. 53, арк. 4.

⁹² Особова справа Стефана Інґльота, 1921–1939 рр., ДАЛЮ, ф. 26, оп. 5, спр. 769, арк. 7–8, 18.

⁹³ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1933–1934*, 44.

⁹⁴ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1935–1936*, 47.

⁹⁵ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1936–1937*, 50.

⁹⁶ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1937–1938*, 50.

⁹⁷ Stefan Ingot, *Historia społeczna i gospodarcza średniowiecza*. (Lwów: Wyd. Zakł. Narodowe-go im. Ossolińskich, 1938).

⁹⁸ Stefan Ingot, *Stosunki społeczno-gospodarcze. Ludności w dobrach biskupstwa włocławskiego w pierwszej połowie XVI wieku*. (Lwów: Nakł. Towarzystwa Naukowego we Lwowie, 1927. Osobna odbitka)

⁹⁹ Особова справа Ядвіґи Турської, 1926–1933 рр., ДАЛЮ, ф. 26, оп. 5; спр. 1907, арк. 1, 15.

ренжак (1925–1928)¹⁰⁰, Мар'ян Унґлер (1926–1929)¹⁰¹, Антоній Валявендер (1928–1933)¹⁰², Юліан Пельц (1933–1936)¹⁰³, Ян Шевчук (1931–1933)¹⁰⁴, Олександр Тарнавський (1933–1935)¹⁰⁵, Францішек Концкий (1937–1938)¹⁰⁶.

Підсумовуючи, варто зазначити, що в дослідженні історичного минулого вагому роль відіграла львівська наукова школа суспільної та економічної історії, яка діяла на Гуманітарному факультеті Львівського університету в міжвоєнний період. Ініціатором проведення наукових досліджень у цьому напрямку був відомий польський історик Ф. Буяк. З цією метою він заснував науковий семінар, а з 1931 р. Інститут суспільної та економічної історії, в якому згуртував талановитих фахівців. При Інституті існували окремі тематичні групи науковців: група з вивчення історії цін, група з вивчення економічної історії міст, група з дослідження демографії сіл. Ф. Буяк та його вихованці були прихильниками соціологізуючого методу дослідження. Головними напрямками досліджень львівської наукової школи суспільної та економічної історії були: історія колонізації, міст, сільськогосподарського ладу, економічних криз, еволюція ціноутворення, історія мір і ваг та ін. До школи Ф. Буяка належало значне коло талановитих науковців. Серед них Я. Рутковський, С. Гошовський, С. Інґльот, які в післявоєнній Польщі стали провідними фахівцями в галузі суспільно-економічної історії.

Як бачимо, невід'ємною складовою розвитку історичної науки у Львівському університеті була наукова діяльність школи одного з найвідоміших польських істориків міжвоєнного двадцятиріччя Ф. Буяка. Завдяки йому та його учням Львівський університет став одним із провідних осередків у Польщі з вивчення суспільно-економічної історії. На сьогоднішній день важко уявити істориків, соціологів чи економістів, які досліджують суспільно-господарські відносини Європи і не знайомі з науковими доробками львівської наукової школи суспільно-економічної історії.

¹⁰⁰ Особова справа Яна Варенжака, 1925–1937 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 209, арк. 4.

¹⁰¹ Особова справа Мар'яна Унґлера, 1926–1939 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1925, арк. 3, 10, 30.

¹⁰² Особова справа Антонія Валяндера, 1928–1932 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 203, арк. 1–2, 18.

¹⁰³ Особова справа Юліана Пельца, 1924–1928 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1475, арк. 2.

¹⁰⁴ Особова справа Яна Шевчука, 1924–1929 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 2107, арк. 17, 41.

¹⁰⁵ Особова справа Александра Тарнавського, 1919–1934 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1855, арк. 15, 83.

¹⁰⁶ Особова справа Францішека Концкого, 1927–1933 рр., ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 775, арк. 37.

LVIV SCIENTIFIC SCHOOL OF SOCIAL AND ECONOMIC HISTORY (1921–1939)

Pavlo YUREIKO

Ivan Franko National University of Lviv,
Chair of the Archaeology and Special Historical Studies,
1 Universytetska str., Lviv 79000, Ukraine

The article analyzes the foundation and development of the scientific school of social and economic history in Lviv during the interwar period. Substantially based on archival and unpublished sources, it examines the organization of the seminar (Institute since 1931) on social and economic history that functioned as a separate department within the Faculty of Philosophy (Humanities since 1924) at the Lviv University. It throws light upon the methodology and research results of scholars engaged at the Institute, their impact on the further development of social and economic relations between Polish and Ukrainian peoples.

The school was founded by noted Polish historian Franciszek Buyak who acquired therefore a reputation of reformer in Polish historical science. He managed to organize research work of the personnel of the Institute of social and economic history in such a way to concentrate their efforts on certain themes. Encouraged by the new developments in European science, particularly these in Germany, he concluded that universities and scholar societies in such form as they existed in the interwar Poland were an old-fashioned organization model and scientific-research institutes formed on the basis of deepened specialization represented a new and progressive one. At the Institute there were separate thematic groups of scientists: a group on studying the history of prices, a group on studying of urban economic history, a group on researching of village demography. The historian stated that the time of individual researchers had already passed and consolidated work of a group of researches was far more effective. It was F. Buyak and his acolytes to whom Lviv University was indebted his position as a centre of social and economic studies in the interwar Poland.

The main research directions of the Lviv scientific school of social and economic history were: the history of colonization, cities, the agricultural system, economic crises, evolution of pricing, the history of measures and weights, and others. Many talented scholars worked in F. Buyak school. Under the direction of F. Buyak, many young researchers and professors assisted in the scientific career at the Institute of Public and Economic History, who subsequently contributed to the development of historical and economic science. Among them are Stanislav Goshovsky, Stefan Ingot, Jadviga Turska, Jan Warenahak, Marian Ungler, Antony Walliavender, Yulian Pelts, Jan Shevchuk, Alexander Tarnavsky, Franciszek Kontsky, who became leading specialists in the field of socioeconomic policy in post-war Poland stories. As we see, the scientific work of the school of one of the most famous Polish historians of the interwar 20th anniversary of F. Buyak was an integral part of the development of historical science at Lviv University. Thanks to him and his students, Lviv University became one of the leading centers in Poland for studying socioeconomic history. Today it is hard to imagine historians, sociologists or economists who are investigating the social and economic relations of Europe and are not familiar with the scientific achievements of the Lviv scientific school of socioeconomic history.

Key words: historiography, University of Lviv, Humanities Faculty, Franciszek Buyak, reforms, scientific school, “social and economic history”.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2018
Прийнята до друку 27.10.2018